

Personligt om en 100-årigs tidiga historia

All början var svår även i Nord-Sverige

Av HANS O ALFREDSSON

Fjorton år tror jag visst att jag var när jag började skriva i *Nord-Sverige*. Jag skrev för hand om en skidtävling hemma i byn. Ett av efternamnen präntade jag av någon anledning med stora bokstäver: MOHLIN. Dröm om min förvåning när det stod så även i tryck.

Jag läste *Nord-Sverige* vid min farfars grovhyvlade köksbord. Han prenumererade på den tidningen av naturliga skäl. Så gjorde bönderna i byn. Skogsarbetarna hade *Nya Norrland*. Handlaren och kaféidkerskan höll sej med *Västernorrlands Allehanda*, VA. Farfar läste *Nord-Sverige* från första till sista sidan. Det var lätt gjort. Tidningen bestod då av åtta sidor, fyra blad. Av det senare skälet kallades den Propellern av folk som läste *Nya Norrland*.

Vissa av dem sa rent av Gödselspridaren, med hänsyftning på det jordnära innehållet, men det bryr jag mej inte ens om att nämna nu.

Varför jag skickade en notis om skidtävlingen hemma i byn (jag vill inte skryta, men den heter Junselevallen) till *Nord-Sverige* vet jag inte. Troligen berodde det på att en äldre kusin rapporterade till *Nya Norrland*.

Hur som haver fick jag blodad tand när jag såg mina ord, inklusive MOHLIN, i tryck svart på vitt och började skicka in fler artiklar. Allt kom in i tidningen. Och under över alla under, jag fick betalt för det.

En gång hämtade min pappa en penningavi åt mej på posten hos a'Dagmar. 35 kronor för några artiklar. Han kunde inte låta bli att visa den för 'n Ante i Jon Danels som var bonde längre ner i byn och förstås också läste *Nord-Sverige*.

Ante vände och vred på avin. Mumlade eftertänksamt:

– Är'ä körnstit att tidningen är dyr...

Snart skaffade jag en skrivmaskin, en svart Smith Premier Typewriter N:o 10 med dubbla tangentbord, som långt tidigare hade ägts av en mordbrännare. Jag har den kvar.

Mest skrev jag om sport, krönikor under den stående rubriken "Sportreflexer från Västra", matchreferat från fotbollens division 7 och notiser om smått och gott. Jag skrev också en mer allmän krönika, "Dagens sanning".

Jag kallade mej Elf och lärde mej känna igen andra signaturer, mest Ce.- (sportchefen Carl-Eric Larson, senare nattchef och kollega på VA), Gus (Gustaf Sporning i Härnösand) och Geli (Gustav Lindström i Bredbyn).

Den sistnämnde hade en sportkrönika som hette "Titt på Anundsjöfotbollen". Jag snodde hans rubrik och skrev titt och tätt en liknande krönika, "Titt på Junselefotbollen".

Chefredaktör var Bertil Nyblom. Honom hade jag brevkontakt med. Han läxade upp mej för att jag inte skrev ordentliga fakturor. Det brevet har jag kvar. Fortfarande undrar jag om han anade att han hade att göra med en fjortonåring.

Efter halvtannat år värvades jag till *Nya Norrland* (ja, värvades) och skrev där under resten av realskoletiden. Efter gymnasiet blev det elva år som lokalredaktör i Sollefteå för VA. Därefter 30 år på *Svenska Dagbladet*.

Men det är en annan historia, som Kipling sa.

Nord-Sverige har jag fortsatt att läsa och följa genom åren. Jodå, jag är prenumerant sen många år. Min alldeles objektiva bedömning är att tidningen aldrig har varit bättre än nu. Jag har också träffat på nordsvenskar, om man säger så, under årens lopp. Redan under mina VA-år i Sollefteå mötte jag ofta Tage Johansson, en skrivande personlighet från den numera öde byn Finnåberg i Helgum där han visst också drev en liten hönsfarm. Han gick över till *Nya Norrland* när *Nord-Sverige* blev veckotidning vid årsskiftet 1965.

Signaturen Tage var en mycket duktig journalist och god skribent. Han kallades "Hej-hej" på grund av sin alltid lika hurtiga hälsningsfras. Frid över hans minne.

Frid också över minnet av Gösta Delin, signaturen Gede, på tal om oförglömliga personligheter. Han skrev sport i VA efter sina många år på *Nord-Sverige* men hade lagt pennan på hyllan och dragit huven över Haldan när jag började där. Han tittade ändå in på VA nästan dagligen.

Människor som Gösta Delin växer inte på vilka träd som helst. Han tillträdde en tjänst som redaktionssekreterare (redaktionschef eller nyhetschef kallas det numera) på *Nord-Sverige* vid 21 års ålder 1922, närmare bestämt den 1 februari, alltså tre år efter tidningens start. Sedan blev han kvar där till 1952.

I en minnesartikel har han själv skildrat hur han anlände till Sollefteå från Östersund i 32 graders kyla den 30 januari 1922, stegade de hundratalet meterna från järnvägsstationen till tidningens hus på Järnvägsgatan och blev välkomnad med rykande varmt kaffe av företagets direktör.

En vecka efter Delin infann sig Gustaw Johansson på *Nord-Sverige* för att bli chefredaktör. Han kom från *Borås Dagblad* men hade också jobbat i Östersund.

Dessa två herrar bildade ett radarpar som tillsammans styrde *Nord-Sverige* förbi alla grynnor årtionde efter årtionde.

Signaturen Gede ryckte förstås också in som reporter ibland. Vid kravallerna i Ådalen 1931, då fem personer sköts till döds, var han först på plats och rapporterade dag för dag. Han hade fått tips om vad som var på gång av en bekant på I 21, major Viggo Deshayes, och stack hals över huvud till Lunde.

Gustaw Johansson var chefredaktör och ansvarig utgivare under, håll i er nu – 37 år. Ja, 37 år. 1926 blev han också verkställande direktör och skötte även den uppgiften ganska länge. *Nord-Sverige* och bonderörelsen i Ångermanland tycks ha varit hans liv.

Först vid halvårsskiftet 1959 avgick han med pension. Bara några månader senare avled han. Sannerligen en epok i *Nord-Sveriges* nu 100-åriga historia.

Jag minns själv inte Gustaw Johansson men jag har hört mycket berättas om honom, på gott och ont. Även han tycks på sitt sätt ha varit en personlighet, saktmodig och kanske en aning disträ.

I likhet med en senare tids partiledare och statsminister som stod tidningen nära, och ett tag arbetade som ungdomlig partiombudsman i huset, tycks han ständigt ha gått omkring med en krokig pipa i munnen.

En gång kunde det ha gått illa. Det har Kerstin Strömquist berättat för mig. Som ung, när hon hette Nylén i efternamn, jobbade hon på *Nord-Sverige* ganska många år. Hon bor fortfarande i Sollefteå.

– Jag skrev in manus på perforatorn, satt först i fikarummet och sen i sätteriet.

En dag kom Gustaw Johansson en trappa ned och sa lugnt: "Det brinner så förfärligt där uppe".

– *Brinner?!!*

– Ja, det brinner så förfärligt.

Fröken Nylén rusade uppför trappan och kom in i ett rum fyllt med rök. Svarta rökslingor steg mot taket från en papperskorg där det brann för fullt. Chefredaktör Johansson hade i andra tankar lagt sin glödande pipa bland hopskrynklad papper i korgen.

Britt Kallin i Klofsta på andra sidan älven har liknande minnen av sin tid på *Nord-Sverige* från 1953 och framåt. Hon arbetade på kontoret och kommer fortfarande ihåg en sättare som kallades "Kalmar" och andra profiler.

Vid ett tillfälle hade en av journalisterna svimmat och blivit liggande på golvet inne på redaktionen. Med pipan i hand klev Gustaw Johansson lugnt över den fallne hjälten: "Han där tycks inte må riktigt bra", sa han och pekade.

Den historien har Bosse Östman, mångårig och välkänd chefredaktör på VA, också snappat upp. Han inledde sin långa journalistbana på *Nord-Sveriges* sportredaktion 1959-60 och har mycket dråpligt att förtälja från den tiden.

Gustaw Johansson och Gösta Delin kom alltså till *Nord-Sverige* tre år efter tidningens start. Den förre efterträdde en chefredaktör vid namn Bernhard Näsgård (som slutade redan efter ett halvår), den senare efterträdde en viss Erik Lindberg som redaktionssekreterare.

Men vilka styrde skutan från början?

Den förste chefredaktören hette Gunnar Dahlin. Han hade en brokig bakgrund i olika partier och vid olika tidningar. Till *Nord-Sverige* kom han från liberala *Sundsvalls Tidning*.

Redaktionssekreterare i starten var en viss Nils Alfred Svensson, som närmast kom från *Svenska Telegrambyrå*n i Stockholm.

Ordförande i tidningsbolagets styrelse var under hela 28 år Leonard Tjällgren i Multrå, strax nedanför Sollefteå, riksdagsman och mycket annat. Han efterträddes av den inte helt okände bondeförbundaren/centerpartisten Gunnar Hedlund från Helgum några mil norrut. Just det, Hedlund i Rådom.

Bondeförbundet (nuvarande Centerpartiet) och andra organisationer med anknytning till jordbruksnäringen i Ångermanland hade länge insett att de hade behov av ett eget språkrör. Det skulle utgöra en motvikt till högertidningen *Sollefteå-Bladet* och den socialdemokratiska *Nya Norrland*.

Därmed skulle alltså lilla Sollefteå och bygden däromkring få sin tredje dagstidning samtidigt. Strax efter första världskrigets slut såg planerna ut att kunna förverkligas. På sommaren 1919 kunde det nybildade Ådalarnes Tryckeriaktiebolag köpa ett ståtligt trevåningshus på Järnvägsgatan av bryggeriägaren Johan Pettersson, "Bryggjar-Pelle" kallad.

Då var saken mer eller mindre klar. Planerna kunde sättas i verket.

Redaktionen, expeditionen och sätteriet skulle hålla till på bottenvåningen i det hus som blev hemvist för tidningen *Nord-Sverige* under många årtionden framåt.

De två översta våningarna hyrdes ut som bostäder. I källaren bereddes plats för tryckeriet. Maskiner beställdes, yrkesfolk anställdes.

Det första numret skulle tryckas och ges ut när december månad gick in. Så var det tänkt. Men jämmer och elände. Först uppstod problem med att skaffa fram elektrisk kraft. Efter mycket kattrakande fram och tillbaka lyckades man – tack vare den två år gamla Sollefteå stad – skaka fram el för tre hästkrafter till tryckeriet.

Mer elände:

Leveransen av maskiner och stilar blev försenad.

Sättmaskinen frös fast på en båt i Göta kanal.

I det nya tidningshuset brast en vattenledning och det blev översvämning i tryckeriet.

Tidningsfärgen, trycksvärtan, hamnade i västerbottniska Skellefteå i stället för ångermanländska Sollefteå.

Till råga på allt fylldes huset av rök när man eldade för att hålla den 23-gradiga kylan utanför dörren.

Allt detta berättade signaturen Blot-Sven med en glimt i ögat i första numret, som nästan en vecka försenat nådde läsarna lördagen den 6 december.

"Genom eld och vatten gingo vi från klarhet till klarhet", suckade han på ledarsidan. Han konstaterade också att det var bra mycket enklare att starta en tobaksaffär än ett tidningsföretag.

I första numret skrev chefredaktören Gunnar Dahlin om tidningens publicistiska och politiska inriktning: "All enskild företagsamhet och initiativkraft måste uppmuntras. De mer eller mindre omogna socialiseringsprojekten skola i *Nord-Sverige* finna en öppen motståndare". Detta var alltså två år efter ryska revolutionens 1917 och bolsjevikernas maktövertagande där. Det hade satt politiska spår även i Sverige.

Nu hade bonderörelsen och landsbygden i Ångermanland fått sitt eget språkrör, om än med trevan: den nya dagstidningen kom ut bara tre dagar i veckan.

1938 inleddes en diskussion om att göra *Nord-Sverige* daglig. Den pågick sedan i tio långa år. Tidningen hade vinden i ryggen, upplagan steg under det andra världskrigets första år, 1939, till 9 300 exemplar och redaktionen flyttade en trappa upp i tidningshuset för att få mer svängrum. Publicisterna på Järnväggsgatan gjorde sig redo för framryckning.

Två år efter krigsslutet, närmare bestämt den 2 november 1947, fattades beslut om utgivning sex dagar i veckan. Beslutet verkställdes den 1 december. Då höjdes också prenumerationspriset till 22 kr per år.

Knappt tio år efter övergången till daglig utgivning köpte bolaget, som nu hette Tryckeri AB Nord-Sverige, en modernare tryckpress som placerades i källaren till Mejeriföreningens övergivna hus vägg i vägg med tidningshuset. Det var en fin rotationspress som togs i drift den 8 december 1956.

Legendariske tryckaren Egon Rönnerberg mindes den händelsen när jag talade med honom strax före hans bortgång vid 91 års ålder i december 2017.

– Pressen var nog bättre begagnad, sade han då. Men den fungerade mycket bra.

Inom parentes: Om jag själv minns rätt såldes denna press i gott skick till Cypern i mitten av 1960-talet.

Egon Rönnerberg började som springgrabb på *Nord-Sverige* med särskilt ansvar att "gå och väcka Delin" i Scherdinhuset vid Kungsgatan.

Efter tiden på *Nord-Sverige* arbetade han i tryckeriet på *Nya Norrland* och avrundade sitt yrkesliv som teknisk chef på *Tidningen Ångermanland* i Härnösand.

Gustaw Johansson efterträddes efter sina 37 år som chefredaktör av Holger Burström, som hade varit nattredaktör på VA i Härnösand. Han slutade redan efter ett år och avlöstes av Bertil Nyblom, han som alltså var chefredaktör när jag började skriva i *Nord-Sverige*. Bertil Nyblom hörde i likhet med Gustaw Johansson och Gösta Delin till tidningens inventarier. Han började på *Nord-Sverige* 1934 och arbetade där till 1963, alltså i 30 år. Efter sina avslutande år som chefredaktör drog han sig söderut till sin halländska hemtrakt och blev chefredaktör för *Laholms Tidning*. Där efterträddes han ganska snart av Lage Bengtsson, som tidigare hade efterträtt honom på *Nord-Sverige*.

När Lage Bengtsson lämnade *Nord-Sverige* i början av december 1964 var det redan klart att den inte längre skulle utges sex dagar i veckan utan bli veckotidning (endagarstidning) i ett mindre format.

Sista numret av *Nord-Sverige* som daglig tidning kom ut torsdagen den 31 december 1964, på självaste nyårsaftonen.

Nu har den alltså varit veckotidning under mer än halva sin 100-åriga historia. Still going med full fart framåt och mycket strong.

Veckotidningen *Nord-Sverige*, som har föst ihop namnet till *Nordsverige* (det gillar jag inte riktigt), får någon annan skriva om.

